

Заяць Олег Віталійович
*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
факультет підготовки фахівців
для підрозділів стратегічних розслідувань,
здобувач вищої освіти*

**Науковий керівник –
Недря Кирило Михайлович,**
*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
кафедра гуманітарних дисциплін
та психології поліцейської діяльності,
завідувач кафедри, кандидат історичних наук*

ПРАВО ГРОМАДЯН НА ЗБРОЮ: PRO ET CONTRA

Однією з проблем, які періодично збурюють суспільну думку в Україні, є питання особистої безпеки громадян і права на зброю. Фактично, воно є актуальним для кожного члена суспільства. Це обумовлено тим, що згідно Конституції України, життя – це найвища цінність яку має людина, а отже це поняття є одним з ключових в політико-правовій культурі нашої нації. Відтак природним і логічним видається бажання особи всіма можливими засобами захистити своє життя і життя своїх близьких. Ось чому таке право було прямо закріплене в Конституції України яка у ч. 2 ст. 27 передбачає, що «кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань» [1]. Більш детально ця конституційна норма відображена у ст. 36 Кримінального кодексу України «Необхідна оборона». Відповідно до її положень, людина має реальне право на застосування зброї для захисту свого життя та здоров'я, а також житла [2]. Одним з основних способів захисту власного життя є право громадянина на придбання, володіння, носіння та застосування зброї.

Водночас, право громадян на зброю фактично є універсальним лакмусовим папірцем становища політико-правової культури конкретного суспільства. Це обумовлено тим, що якісні зміни в основних елементах політико-правової культури швидко відображаються на попиті на зброю всередині держави, а отже і на реалізації права громадян на зброю. Тож, встановивши глибинне, підсвідоме ставлення громадян до означеного права, цілком можливо робити висновки щодо політико-правової культури, а отже і знати як її коригувати по відношенню до реалій суспільного життя.

Актуальність дослідження пояснюється тим, що вітчизняна політико-правова культура знаходиться в стані кризи. Ця криза, у першу чергу, пов'язана з девальвацією основоположних політичних і правових цінностей в свідомості суспільства. Недосконалість законодавства, розмитість реальних гарантій захисту прав і свобод, деформованість системи відправлення правосуддя, відсутність загальнодоступної політичної інформації та інше поро-

джують правовий і політичний нігілізм, який проявляється в самоусуненні громадян від політичного і правового життя суспільства, в їх низькій політичній та правовій активності.

Розглянемо досвід Сполучених Штатів Америки у питанні врегулювання зброї в населення. Зазначимо, що у США особиста вогнепальна зброя посідає друге (після автомобіля) місце серед цінностей американського способу життя. Друга поправка до американської Конституції, прийнята ще в 1789 р., гарантує кожному громадянину США право на володіння і носіння вогнепальної зброї [3]. Намагання федерального уряду впорядкувати обіг зброї у державі наштовхуються на активний опір не тільки виробників та торговців зброєю, а й радикально налаштованих громадян.

Сьогодні для контролю за придбанням і використанням вогнепальної зброї у США прийнято близько 20 тис. федеральних, штатних і муніципальних законів. У більшості штатів придбання зброї не становить ніякої проблеми. Для цього достатньо, пред'явити посвідчення водія або інший документ, який засвідчує особу. Але в деяких штатах контроль більш жорсткий. Скажімо, у Каліфорнії громадянин, який бажає придбати вогнепальну зброю, мусить зачекати 15 днів, поки його досьє, перевіряє поліція. У Нью-Йорку і Вашингтоні він зобов'язаний обґрунтувати поліції необхідність купівлі зброї і пройти спеціальні курси підготовки. Суворішими є закони, що регламентують носіння і застосування вогнепальної зброї громадянами США. Якщо зберігання зброї у власному будинку дозволено повсюди, то носіння її потребує особливої ліцензії в усіх без винятку штатах. Їх в США видають органи поліції після ретельної перевірки досьє громадянина. Носіння вогнепальної зброї без відповідної ліцензії є адміністративним правопорушенням, за яке передбачено застосування арешту на строк до трьох місяців.

Рівень свідомості та політико-правової культури суспільства в нашій країні ще знаходиться на досить низькому рівні. У наших людей відсутнє знання та вміння користуватися зброєю, особливо у питанні правомірності її застосування. Що вже казати, коли сама держава побоюється надати дозвіл на вільний продаж вогнепальної зброї населенню навіть за наявності факту зовнішньої агресії.

Таким чином, в суспільній думці зброя починає розглядатися як реальний інструмент для зміни влади, або впливу на неї. Безумовно, що ці факти не носять масового характеру, але вже сама їхня поява свідчить про відкат демократизації і радикалізацію суспільства, в якому сила фактично підміняє демократичні процедури прийняття рішень і врегулювання конфліктів. В той же час, факти причетності до незаконного продажу зброї співробітників МВС закріплює стійку впевненість у ненадійності правоохоронних структур і необхідності розраховувати самим на себе.

В цілому, в Україні до переліку засобів, які можна віднести до категорії зброї, входить мисливська (гладкоствольна, нарізна), вогнепальна, холодна, газова, пневматична, травматична зброя, а також засоби самозахисту (газові балончики) і спецзасоби (гумові кийки, наручники, електрошокери).

Найбільш доступною для звичайних громадян є газова зброя. На відміну від травматичної, вона не вимагає приналежності до певної професії. Газовий пістолет може придбати кожна людина (окрім психічнохворих, наркозалежних, раніше засуджених), що досягла 18-річного віку.

Ілюстрацією до ситуації зі ставленням до права на зброю в суспільстві, можуть слугувати результати інтерв'ювання, проведеного автором дослідження. Було опитано 110 (66 жінок та 44 чоловіки) осіб віком від 18 до 20 років. Всі опитані є студентами і, що більш важливо, майбутніми правознавцями. Метою проведених інтерв'ю, було намагання визначити ставлення означеної категорії осіб до можливості вільного продажу зброї населенню. Серед опитаних, 86 осіб відповіли, що вогнепальної/травматичної зброї в їхній родині немає, інші 24 опитані зброю все ж таки тримають у сім'ї. Щодо цілей, то в 9 осіб вона перебуває для полювання, у інших 15 – для самооборони. Цей результат є репрезентативним, і відповідає загальнодержавному показнику.

Щодо проблеми продажу зброї зі спрощенням контролю з боку держави (без отримання дозволу), переважна більшість опитаних виступила за те, що теперішня процедура є цілком обґрунтована і вносити зміни до неї не потрібно. Слід зазначити при цьому, що 5 осіб зазначили, що взагалі необхідно залишити його лише військовим і представникам правоохоронних органів. При цьому, аналізуючи можливі наслідки збільшення кількості вогнепальної і травматичної зброї в населення внаслідок спрощення доступу до неї, опитані здебільшого відповіли, що значно знизиться рівень безпеки суспільства і зросте можливість масових заворушень та злочинів з використанням зброї.

Проаналізувавши отриманні данні з опитування, а саме питання про можливі наслідки збільшення кількості вогнепальної і травматичної зброї в населення внаслідок спрощення доступу до неї результат підтвердив низький рівень довіри до органів влади, а також відсутність почуття власної безпеки. Окрім того, наведені результати показують відсутність позитивних очікувань з боку опитаних, щодо змін в державі після реалізації права громадян на зброю.

В нашій країні виникло двояке розуміння з приводу можливості спрощення доступу до зброї. Деякі не вбачають доцільності її придбання без відповідного дозволу, інші виступають за вільний продаж зброї, але остерігаються наслідків, до яких це може призвести. На мою думку, існуючу ситуацію повинна контролювати в першу чергу держава, яка не забезпечує належної правової освіти громадян у питанні права на зброю, а отже і займає пасивну позицію по відношенню до формування належної політико-правової культури.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України 1996-го року. Електронний ресурс : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 08.05.2020).
2. Кримінальний кодекс України. Електронний ресурс : [:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14) (дата звернення 07.05.2020).
3. Список поправок до Конституції Сполучених штатів Америки. Електронний ресурс : <https://cutt.ly/qrCCMe>